

ส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ซึ่งให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำคุณประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ*

CONTRIBUTORY PORTION

นชยพรรณ บุญชม

Nachayapan Boonchom

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Law, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: nachy.ink@gmail.com

บทคัดย่อ

บทบัญญัติว่าด้วยการแบ่งทรัพย์สินมรดกระหว่างทายาทลำดับเดียวกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1633 กำหนดให้ทายาทในลำดับเดียวกันได้รับส่วนแบ่งเท่ากันในทุกกรณี ส่งผลให้ในทางปฏิบัติ ทายาทที่อุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำคุณประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ ต้องรับภาระดูแลหรือปกป้องทรัพย์สินของเจ้ามรดกแต่เพียงลำพัง จนเกิดความเสียหายแก่ตน ทั้งด้านการเงิน สุขภาพ และโอกาสในอาชีพ แต่ยังไม่ได้รับส่วนแบ่งเท่ากับทายาทอื่น อันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม แม้กฎหมายไทยสมัยสุโขทัยและอยุธยาเคยรับรองสิทธิของผู้รักษาใช้หรือผู้จัดการปองศพ แต่หลักการนี้ไม่ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ สาธารณรัฐเกาหลี สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และญี่ปุ่น ซึ่งรับรองสิทธิให้ทายาทผู้ช่วยเหลือเป็นพิเศษเรียกร้องส่วนแบ่งพิเศษ โดยพิจารณาระยะเวลาการดูแล ความสำคัญของบทบาทดังกล่าวของทายาท และค่าใช้จ่ายที่เสียไป อันสะท้อนความเสียสละและคุณประโยชน์ต่อเจ้ามรดกและกองมรดก ข้อเสนอแนะคือ ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ลักษณะ 2 หมวด 3 โดยเพิ่มเติม “หลักการส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ” เพื่อให้ทายาทดังกล่าวมีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษมากกว่าทายาทอื่น อันก่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างทายาท และชดเชยความเสียหายหรือการเสียโอกาสของทายาทดังกล่าว

คำสำคัญ: ส่วนแบ่งมรดกพิเศษ, การแบ่งมรดกระหว่างทายาทในลำดับชั้นเดียวกัน, การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดกเป็นพิเศษ

Abstract

The distribution of an estate among heirs of the same degree under the Thai Civil and Commercial Code is governed by Section 1633, which stipulates that statutory heirs of the

same degree are entitled to receive equal shares. This provision applies without exception, even when a co-heir has provided special care or support to the deceased or has contributed significantly to preserving the estate. In such instances, such co-heir may bear the primary burden of caring for the deceased or safeguarding the estate's assets, often at the expense of personal finances, health, livelihood, or opportunities to a greater extent than other co-heirs. Nevertheless, the law still mandates equal distribution, resulting in unfairness for the contributing heir. Although Thai inheritance law during the Sukhothai and Ayutthaya periods recognized the rights of heirs who nursed the deceased or performed the funeral rites, it has not been adopted in the current law.

According to the study, the laws of civil law countries such as the Republic of Korea, the Federal Republic of Germany, and Japan recognize the right of a co-heir who provided special support to the decedent or to the estate to claim an additional share of the inheritance. Such entitlement is assessed on factors including the duration of care, the significance of the role performed, and the expenses incurred, all of which reflect the sacrifice and contributions made to the deceased and the estate. It is therefore recommended that the Thai Civil and Commercial Code, Book VI, Title II, Chapter III, be amended to incorporate "the principle of Contributory Portion" This would grant such co-heir the right to request a greater inheritance share than other co-heirs, thereby promoting fairness among heirs and compensating for the losses or foregone opportunities borne by those who assume such burdens.

Keywords: Contributory Portion, Equal Division among Same-Degree Heirs, Special Support for the Deceased

บทนำ

กฎหมายลักษณะมรดกของไทยมีรากฐานมาจากจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคโบราณ ซึ่งถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พรชัย สุนทรพันธุ์, 2566) เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย โดยหลักการตามกฎหมาย ทรัพย์สินของเจ้ามรดกก็จะตกทอดแก่ทายาททันที หากเจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ก่อนเสียชีวิต มรดกก็จะตกทอดสู่ทายาทโดยธรรมตามลำดับที่กฎหมายกำหนด ในกรณีที่มีทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันมากกว่าหนึ่งคน การแบ่งทรัพย์สินมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันนั้น กฎหมายกำหนดให้ทายาทโดยธรรมแต่ละคนย่อมมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งมรดกในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน ซึ่งลักษณะของครอบครัวไทยในอดีตส่วนใหญ่มีโครงสร้างแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) โดยสมาชิกหลายรุ่น เช่น ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา และบุตรหลาน อาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้ชายคาเดียวกันหรือในบริเวณใกล้เคียงกัน ซึ่งส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวสามารถดูแลและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม

โครงสร้างครอบครัวไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบของ ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) (ณรงญา ตัญญพัฒน์กุล, 2563) ซึ่งมักประกอบด้วยเพียงบิดามารดาและบุตรเท่านั้น การรวมตัวของสมาชิกครอบครัวหลายรุ่นให้อยู่ร่วมกันในครอบครัวเดี่ยวเริ่มลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีบุตรหลาน ซึ่งเมื่อเติบโตขึ้น มักแยกย้ายไปอาศัยอยู่ต่างหากจากบิดามารดาของตน ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลทางอาชีพ การสร้างครอบครัวใหม่ หรือปัจจัยอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อบทบาทและหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

เจ้ามรดกในวัยชรา ซึ่งมักเป็นบิดามารดา ปู่ย่าตายาย ที่มีอายุเพิ่มมากขึ้น อาจประสบปัญหาด้านสุขภาพจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือในบางกรณี บุตรของเจ้ามรดกอาจเป็นผู้มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือทุพพลภาพจนไม่สามารถดูแลตนเองได้ จึงเกิดความจำเป็นที่ทายาทต้องเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านการให้ที่อยู่อาศัย การรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา รวมถึงการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือธุรกิจของเจ้ามรดก ซึ่งอาจช่วยให้เจ้ามรดกมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น หรือไม่ทำให้ทรัพย์สินในกองมรดกลดน้อยถอยลง ในกรณีที่เจ้ามรดกมีทายาทหลายคน การที่เจ้ามรดกจะได้รับการดูแลจากทายาททุกคนในระดับที่เท่าเทียมกันอาจเป็นไปได้ยาก ในทางปฏิบัติ มักมีทายาทคนใดคนหนึ่งรับภาระในการดูแลเจ้ามรดกเป็นหลักเพียงลำพัง ขณะที่ทายาทร่วมคนอื่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ภาระที่ต้องรับผิดชอบอย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลกระทบต่อโอกาสในการประกอบอาชีพ หรือปัญหาด้านสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของทายาทผู้ที่แบกรับภาระนั้นเป็นหลัก เนื่องจากต้องใช้เวลาและทรัพยากรในการดูแลเจ้ามรดกอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อทายาทคนดังกล่าวที่ต้องรับภาระหลักในการดูแลเจ้ามรดกมากกว่าทายาทร่วมคนอื่น ๆ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีการกำหนดหลักกฎหมายในลักษณะดังกล่าวโดยเฉพาะ มีเพียงการกำหนดลำดับหน้าที่ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกไว้เท่านั้น (ชนิสรา งามอภิชน, 2568) ซึ่งกฎหมายไม่ได้ครอบคลุมถึงค่าเสียโอกาสในการทำมาหาได้ หรือค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดูแลรักษาเจ้ามรดก ซึ่งเป็นภาระเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ทายาทผู้ที่มีหน้าที่ดูแลเจ้ามรดกไม่สามารถเรียกร้องให้มีการชำระค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียโอกาสเหล่านี้จากกองมรดกได้

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์หลักกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ซึ่งกำหนดให้ทายาทผู้ที่มีความช่วยเหลือแก่เจ้ามรดกเป็นพิเศษมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินมรดกเพิ่มเติมจากส่วนแบ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศเหล่านี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาให้ทายาทที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลเจ้ามรดกสามารถเรียกร้องส่วนแบ่งพิเศษ เพิ่มเติมจากส่วนแบ่งมรดกที่ได้รับตามกฎหมาย โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ระยะเวลาที่ทายาทให้ความดูแล แรงงานที่ใช้ หรือทรัพย์สินที่เสียไปในการดูแลเจ้ามรดกหรือธุรกิจของเจ้ามรดก เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ ผู้เขียนจะนำหลักกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์มาวิเคราะห์ว่าแนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบันหรือไม่ อีกทั้งยังพิจารณาถึงความจำเป็นในการปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายมรดกของไทยในประเด็นดังกล่าวให้มีความเป็นธรรมต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องยิ่งขึ้น รวมถึงความเป็นไปได้ในการนำหลักการเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิดทฤษฎี วิเคราะห์สภาพปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์สินมรดกในระหว่างทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นเดียวกัน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์แนวคิดกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับหลักกฎหมายส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ซึ่งให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำคุณประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ
3. เพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักกฎหมายส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ซึ่งให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำคุณประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับกฎหมายมรดกของไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในงานวิจัยนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยทางเอกสาร (documentary research) ซึ่งดำเนินการผ่านการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และพัฒนาความคิดในประเด็นเกี่ยวกับ หลักกฎหมายว่าด้วยการแบ่งมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นเดียวกัน และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ส่วนแบ่งมรดกแก่ทายาทที่ดูแลเจ้ามรดกหรือทำประโยชน์พิเศษแก่กองมรดก

กระบวนการศึกษาประกอบด้วยการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ตำรา หนังสือ วารสาร บทความ เอกสารเผยแพร่ รวมถึงสื่อออนไลน์และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การศึกษานี้มีมิติทาง ประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ และ สังคมวิทยา ควบคู่กับการศึกษาแนวคิดทางกฎหมายและสังคม ตลอดจนหลักการที่สนับสนุนหรือขัดแย้งกัน รวมถึงการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับทฤษฎีและบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะถูกนำมาใช้เป็น องค์ความรู้ เพื่อสนับสนุน สมมติฐานของการวิจัย และนำไปสู่การสรุปผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

ในยุคสังคมโบราณที่ยังไม่มีกฎหมายมรดก มนุษย์อยู่อาศัยกันเป็นครอบครัว ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นชาติ บ้านเมืองดังเช่นทุกวันนี้ สมาชิกในครอบครัวต่างร่วมแรงร่วมใจทำมาหากินหรือดำรงชีวิตร่วมกัน เมื่อได้ทรัพย์สินมา จึงถือว่าเป็นทรัพย์สินของครอบครัว ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินจึงเป็นของครอบครัวโดยรวม ไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต ทรัพย์สินยังคงเป็นของครอบครัว แต่เมื่อสังคมพัฒนาขึ้นและมนุษย์เริ่มดำรงชีพเป็นอิสระจากกัน หลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลจึงเกิดขึ้น กลายเป็นหลักว่า ทรัพย์สินของใครหาได้ให้ไว้แก่มัน สิทธิและความหวงแหนในทรัพย์สินนี้ยังคงอยู่แม้เมื่อเจ้าของถึงแก่ความตาย โดยสามารถกำหนดให้ทรัพย์สินตกแก่บุคคลที่ตนประสงค์ได้ จึงเกิดเป็นแนวคิดของกฎหมายมรดก (เสนีย์ ปราโมช, 2567)

กฎหมายลักษณะมรดกเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการตกทอดทรัพย์สินของบุคคลเมื่อถึงแก่ความตาย โดยกำหนดลำดับทายาทและวิธีการแบ่งทรัพย์สินมรดกหากไม่มีพินัยกรรม มรดกจะตกแก่ทายาทโดยธรรมตามลำดับที่กฎหมายกำหนด และเมื่อมีทายาทในลำดับเดียวกันหลายคน แต่ละคนย่อมมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งเท่ากันตามมาตรา 1633 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคในระหว่างทายาท

อย่างไรก็ตาม หลักความเป็นธรรมและความเสมอภาคเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคน บุคคลทุกคนย่อมต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้มีความเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคนั้นไม่ใช่ว่าการดำเนินการทุกสิ่งอย่างต้องทำเหมือนกันทั้งหมด แต่เป็นไปตามคำกล่าวของ H.L.A. Hart ซึ่งกล่าวไว้ว่า “สิ่งที่เหมือนกันต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน สิ่งที่แตกต่างกันต้องได้รับการปฏิบัติที่ต่างกัน” (ศศิภา พฤษภูวนาจันทร์, 2560) ความเสมอภาคจึงมิได้หมายถึงการแบ่งให้เท่ากันทุกกรณี หากแต่หมายถึงการจัดสรรที่สมเหตุสมผลตามความแตกต่าง

ด้วยเหตุนี้ หลักกฎหมายส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นเดียวกันที่กำหนดให้ทายาทในลำดับชั้นเดียวกันได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน ตามมาตรา 1633 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ไม่ควรนำมาปรับใช้ในกรณีที่ทายาทโดยธรรมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ เนื่องจากไม่เป็นธรรมต่อทายาทคนดังกล่าว และย่อมขัดต่อหลักความเป็นธรรมและความเสมอภาคที่กฎหมายต้องให้ความคุ้มครอง

1. วิเคราะห์สภาพปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์สินมรดกในระหว่างทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นเดียวกันในประเทศไทย

การแบ่งทรัพย์สินมรดกระหว่างทายาทในลำดับชั้นเดียวกัน มีการบัญญัติไว้เพียงมาตราเดียวในมาตรา 1633 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกัน ในลำดับหนึ่ง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 นั้น ชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน ถ้าในลำดับหนึ่งมีทายาทโดยธรรมคนเดียว ทายาทโดยธรรมคนนั้นมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด” และถูกนำมาปรับใช้กับทุกกรณี โดยไม่มีข้อยกเว้นที่คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือปัจจัยแวดล้อมอื่นใด

จากการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายมรดกของไทยในแต่ละยุคสมัยพบว่า กฎหมายมรดกในกฎหมายของพระเจ้ามังรายแห่งราชอาณาจักรล้านนา ซึ่งรู้จักกันในนาม “มังรายศาสตร์” โดยได้บัญญัติเรื่องมรดกไว้ในหมวดลักษณะมรดก ความตอนหนึ่งระบุว่า “ถ้าพ่อแม่ตาย ลูกมีหลายคน หากแบ่งปันทรัพย์สินกันไม่ได้ ถ้าพ่อแม่สั่งไว้อย่างไรโดยมีพยานรู้เห็น ก็ให้เป็นไปตามคำสั่งนั้น ถ้าผู้ตายมิได้สั่งเสียไว้ให้พิจารณาว่า ลูกคนไหนถือพ่อแม่เป็นศัตรูหรือไม่ พ่อแม่ขายลูกคนไหนไปหรือไม่ ลูกคนไหนยากจนหรือไม่ ลูกคนไหนทำคุณแก่พ่อแม่หรือไม่ ก็ให้แบ่งมากน้อยสมควรแก่กรณี” แสดงให้เห็นว่า การแบ่งทรัพย์สินมรดกในสมัยนั้นไม่ได้ยึดหลักความเท่าเทียมกันระหว่างทายาท แต่กลับพิจารณาจากข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุตรกับบิดามารดาเป็นสำคัญ (หลวงสุทิวาหนฤพุมิ, 2516) กล่าวคือ บุตรที่ปรนนิบัติหรือทำคุณประโยชน์แก่บิดามารดาอาจได้รับส่วนแบ่งมรดกมากกว่าบุตรคนอื่น ๆ ในขณะที่บุตรที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หรือถูกขายออกไป ก็อาจได้รับมรดกน้อยลงหรือไม่มีสิทธิเลย ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการตกทอดมรดกในสมัยล้านนามีลักษณะตาม

จารีตประเพณีที่ยึดหยุ่น และเน้นการพิจารณาความสัมพันธ์และความกตัญญูต่อบิดามารดา รวมถึงในสมัยสุโขทัย ซึ่งมีปรากฏแนวความคิดพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อหลักกฎหมายส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ เนื่องจากตามจารีตประเพณีในสมัยกรุงสุโขทัยบุตรจะได้รับมรดกไม่เท่ากัน ส่วนแบ่งของบุตรแต่ละคนขึ้นอยู่กับว่าบุตรได้ทำคุณประโยชน์ให้บิดามารดามากน้อยขนาดไหน เช่น บุตรที่ปรนนิบัติรับใช้บิดามารดาหรือบุตรที่บวชให้บิดามารดาจะได้รับมรดกมากกว่าบุตรคนอื่นๆ เป็นต้น (ชนิสา งามอภิชน, 2568)

กฎหมายมรดกสมัยกรุงศรีอยุธยา มีหลักฐานปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงชำระสะสางและรวบรวมกฎหมายเก่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือที่เรียกว่าพระอัยการลักษณะมรดก ในยุคนี้ยังไม่ปรากฏการแบ่งมรดกตามหลักญาติสนิทตัดญาติห่างดังเช่นปัจจุบัน ทำให้ญาติทุกคนของเจ้ามรดกมีสิทธิได้รับมรดกตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนดไว้ ในส่วนของการแบ่งทรัพย์สินมรดก ระหว่างทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นเดียวกัน มีการกำหนดเงื่อนไขในการรับมรดก โดยทายาทโดยธรรมที่ได้รักษาไข้และปลงศพเจ้ามรดก หรือทายาทที่มีเหย้าเรือนและหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองแล้ว จะได้รับส่วนแบ่งมรดกในสัดส่วนที่แตกต่างกัน (มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2482) ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ.121 (พ.ศ. 2445) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการแบ่งมรดกภาคญาติในเรื่องญาติสนิทตัดญาติห่าง โดยเฉพาะการกำหนดสิทธิของทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิได้รับมรดกตามลำดับญาติอย่างชัดเจน และยังคงแยกวิธีการแบ่งทรัพย์สินมรดกของผู้ตายออกเป็นหลายวิธีด้วยกัน ขึ้นอยู่กับเพศ สถานะ ฐานะ และยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้ตายเป็นสำคัญ (ไชยพัฒน์ ธรรมชุตินันท์, 2566) เช่น การแบ่งมรดกของผู้ตายที่เป็นชาย มีวิธีการแบ่งที่แตกต่างจากการแบ่งมรดกของผู้ตายที่เป็นหญิง การแบ่งทรัพย์สินมรดกของผู้ตายที่เป็นสมณเพศและพราหมณ์ มีวิธีที่แตกต่างจากการแบ่งมรดกของผู้ตายที่เป็นฆราวาส นอกจากนี้การแบ่งมรดกของผู้ตายที่เป็นชายด้วยกันหรือหญิงด้วยกันยังอาจแตกต่างกันไปได้ตามยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้ตาย ซึ่งแนวคิดเหล่านี้นี้ยังคงมีหลงเหลือในกฎหมายลักษณะปัจจุบันอยู่บ้าง

นอกจากนี้ มีการตัดบทบัญญัติเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทายาทต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลหรือปลงศพเจ้ามรดกออกไปจากการบังคับใช้ โดยมีการให้เหตุผลว่า เพราะข้อตัดญาติไม่นับว่าเป็นญาติมีอยู่ในกฎหมายแล้ว อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่าอาจมีเหตุผลมาจากร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางจากระบบภาคญาติแบบเดิมมาเป็นการจัดลำดับทายาทโดยธรรมอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อสร้างความชัดเจน มั่นคง และแน่นอนในเรื่องสิทธิของทายาท ลดข้อพิพาท และป้องกันปัญหาจากการตีความหรือพิจารณาเงื่อนไขที่ไม่สามารถวัดผลหรือพิสูจน์ได้ชัดเจน เช่น การช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกในช่วงชีวิตสุดท้าย ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่กำหนดให้ความเป็นทายาท ยึดตามสถานะทางกฎหมายเป็นสำคัญ

จะเห็นว่า บทบัญญัติตามมาตรา 1633 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น แตกต่างจากที่เคยมีบัญญัติในกฎหมายตราสามดวงและพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ.121 (พ.ศ.2445) ซึ่งเคยบัญญัติให้ส่วนแบ่งแก่บุตรหรือภริยาที่ได้รับการรักษาไข้และปลงศพเจ้ามรดก จึงจะมีสิทธิได้รับมรดกโดยให้แบ่งประเภทบุตรตามประเภทของภริยา แต่ในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จนถึงประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่ได้นำกฎหมายดังกล่าวมาบัญญัติไว้ เนื่องจากในการจัดทำร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ณ เวลานั้น ผู้ร่างให้เหตุผลว่า การให้ส่วนแบ่งมรดกแก่บุตรที่แตกต่างกันไปตามลำดับชั้นของภริยานั้นเป็นการล้าหลังไปเสียแล้ว และการบังคับใช้มีความยุ่งยากมาก ประกอบกับคำพิพากษาศาลฎีกาในขณะนั้นก็ได้ให้ส่วนแบ่งแก่บุตรแตกต่างกันแล้ว อีกทั้งมองว่า ไม่ควรกันส่วนมรดกไว้สำหรับญาติใกล้ชิด เพราะจะเป็นการจำกัดเสรีภาพการจำหน่ายทรัพย์สินทางมรดก เจ้ามรดกควรจะยกทรัพย์สินมรดกให้ใครก็ได้ตามใจสมัคร (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2475)

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า กฎหมายมรดกของไทยแต่เดิมสะท้อนถึงค่านิยมและวัฒนธรรมไทยที่เน้นความสำคัญของการตอบแทนบุญคุณและความกตัญญูต่อบิดามารดา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัวได้กำหนด สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรไว้อย่างชัดเจนในหลายมาตรา เพื่อสร้างความสมดุลในการคุ้มครองและดูแลสมาชิกครอบครัว เป็นการที่กฎหมายมองว่าบิดามารดามีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูและคุ้มครองบุตรให้เติบโตอย่างเหมาะสม ทั้งในเชิงวัตถุและจิตใจ การให้ความคุ้มครองนี้ไม่เพียงเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างบิดามารดาและบุตร ขณะเดียวกัน กฎหมายยังมีความคาดหวังว่า บุตรจะตอบแทนบุญคุณโดยการเลี้ยงดูและดูแลบิดามารดาในช่วงที่พวกเขาไม่สามารถดูแลตนเองได้ เช่นในวัยชรา ความสัมพันธ์นี้ไม่เพียงถูกมองว่าเป็นหน้าที่ทางกฎหมาย แต่ยังเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงลึกที่ยึดโยงอยู่กับวัฒนธรรมไทย

ทั้งนี้ แม้บุตรหรือทายาทดังกล่าวจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลหรือผู้พิทักษ์ของบิดามารดา หรือเจ้ามรดกในขณะยังมีชีวิตอยู่จะสามารถใช้เงินของบิดามารดาหรือเจ้ามรดกตามสมควรได้ในกรณีที่ผู้ดูแลหรือผู้พิทักษ์ไม่มีเงินได้เพียงพอแก่การครองชีพตามสมควรแก่ฐานะ ตามมาตรา 1573 แต่ในความเป็นจริงแล้วทรัพย์สินสมบัติของบิดามารดาหรือเจ้ามรดกส่วนใหญ่จะไม่ใช้เงิน แต่เป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่สามารถจำนองได้ ซึ่งหากเป็นกรณีดังกล่าวก็ย่อมไม่สามารถชดเชยความเสียหายของบุตรหรือทายาทผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาหรือเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษได้

นอกจากนี้ หากเป็นกรณีตามมาตรา 1739 ที่กำหนดลำดับการชำระหนี้จากกองมรดกใน (5) ค่าเครื่องอุปโภคบริโภคอันจำเป็นประจำวันซึ่งส่งให้แก่เจ้ามรดก ก็ไม่ครอบคลุมต่อค่าใช้จ่ายที่แท้จริงที่เกิดขึ้นจากการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาหรือเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เกิดขึ้นจากการพาบิดามารดาหรือเจ้ามรดกมาอยู่รวมบ้านเดียวกันเป็นเวลานาน เป็นต้น และการชดเชยจากการเสียโอกาสในชีวิตในเรื่องของเวลาและสุขภาพของบุตรหรือทายาทที่ต้องทุ่มเททั้งแรงกายและเวลาในการดูแลบิดามารดาหรือเจ้ามรดก แต่ในขณะที่ทายาทพร้อมคนอื่นกลับไม่ต้องเสียผลประโยชน์ใด ๆ และมีโอกาสมีเวลาในชีวิตที่มากกว่าบุตรหรือทายาทให้การอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาหรือเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ แต่ทายาททุกคนกลับได้ส่วนแบ่งมรดกในจำนวนที่เท่ากัน ตามมาตรา 1633

ดังนั้น แม้กฎหมายไทยจะสะท้อนให้เห็นว่าให้ความสำคัญต่อความกตัญญูต่อบิดามารดาและการตอบแทนบุญคุณของสังคมและวัฒนธรรมไทย แต่กฎหมายกลับไม่คุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของบุตรหรือทายาทผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาหรือเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ ผู้ซึ่งเสีย

ประโยชน์และโอกาสในชีวิตมากกว่าทายาทร่วมคนอื่น ๆ หลักส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นเดียวกันที่กำหนดให้ทายาทในลำดับชั้นเดียวกันได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน ตามมาตรา 1633 นั้น ไม่ควรนำมาปรับใช้ในกรณีที่ทายาทโดยธรรมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษได้ เนื่องจากไม่เป็นธรรมต่อทายาทคนอื่นดังกล่าว และขัดต่อหลักความเสมอภาคที่กฎหมายต้องให้ความคุ้มครอง

2. วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับกฎหมายมรดกของไทยจากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่น ประเทศเยอรมนี หรือประเทศสเปน หรือประเทศฝรั่งเศส หรือประเทศอิตาลี หรือประเทศญี่ปุ่น มีการนำแนวคิดของหลักส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ มาบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาและเสนอแนวทางปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับกฎหมายมรดกของไทยดังนี้

2.1 ปัญหาเรื่องขอบเขตการให้ความคุ้มครองทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษในการร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษ

เนื่องจากสิทธิในการร้องขอส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษนั้น เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี มีการบัญญัติไว้โดยมีแนวคิดเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในระหว่างทายาทร่วม (Attorney Kim Sang-ho, 2022) และประมวลกฎหมายแพ่งประเทศสเปน หรือประเทศฝรั่งเศส มีการบัญญัติขึ้นโดยมีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดที่ว่าทายาทที่ได้มีส่วนสนับสนุนในการบำรุงรักษาและเพิ่มพูนทรัพย์สินให้แก่กองมรดกของเจ้ามรดกด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง ควรได้รับสิทธิพิเศษเหนือทายาทคนอื่น ๆ เมื่อมีการจัดการทรัพย์สินมรดก (flegl-rechtsanwaelte, 2567) ศาลจึงมีดุลพินิจในการพิจารณาว่าการกระทำแบบใดจึงจะถือว่าเป็นการอุปการะเลี้ยงดู หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ ดังนั้น จึงต้องมีการจำกัดความเพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงส่วนได้เสียของบุคคลต่าง ๆ รวมถึงปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทายาทผู้ร้องและทายาทคนอื่น ๆ ซึ่งหากไม่จำกัดขอบเขตในการใช้ดุลพินิจของศาล อาจส่งผลให้ทายาทคนอื่น ๆ ไม่ได้รับความเป็นธรรมได้ แบ่งพิจารณาได้ดังนี้

(1) ผู้มีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษนั้น ควรให้สิทธิแก่ทายาทโดยธรรมบางประเภทเท่านั้นที่มีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษได้ โดยพิจารณาในเรื่องข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมายและความสัมพันธ์ในความเป็นจริง กล่าวคือ เฉพาะทายาทโดยธรรมที่ได้ให้ความอุปการะเลี้ยงดู ช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกในระดับที่มากกว่าหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดเท่านั้น ที่จะมีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษตามกฎหมาย เช่น กฎหมายแพ่งประเทศสเปน หรือประเทศฝรั่งเศส ที่ตัดสิทธิของคู่สมรสของเจ้ามรดกในการร้อง

ขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษนี้ เนื่องจากผู้ร่างมองว่าคู่สมรสย่อมต้องช่วยเหลือดูแลคู่สมรสของตนด้วยดีเป็นปกติอยู่แล้ว (Lawyer Christiane Winckelmann, 2021)

ดังนั้นเฉพาะทายาทโดยธรรมเท่านั้นที่จะมีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษ หรือได้รับการชดเชยจากการช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกเป็นพิเศษ แต่ในขณะที่กฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ไม่ได้มีข้อจำกัดดังกล่าว และยังถือว่าคู่สมรสเป็นทายาทโดยธรรมประเภทหนึ่ง จึงมีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษตามกฎหมาย โดยศาลมองว่าการให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษของคู่สมรสหรือผู้สืบสันดานนั้นมีขึ้นโดยผ่านสถานะความสัมพันธ์ระหว่างทายาทและคู่สมรสหรือผู้สืบสันดานของทายาทดังกล่าว (Attorney Kim Sang-ho, 2022) อย่างไรก็ตาม กฎหมายของทั้งสองประเทศ บัญญัติให้แต่เฉพาะทายาทโดยธรรมเท่านั้น ไม่รวมถึงผู้รับพินัยกรรม โดยถือว่าเจ้ามรดกได้แสดงเจตนาของตนในการให้ส่วนแบ่งแก่ผู้รับพินัยกรรมแล้ว ผู้รับพินัยกรรมจึงไม่สมควรที่จะมีสิทธิในการรับส่วนแบ่งมรดกพิเศษนี้ได้อีก ซึ่งมีข้อดีตรงที่ทำให้จำกัดผู้ที่มีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษไม่ให้กว้างเกินไป ซึ่งอาจทำให้เกิดความวุ่นวายในระหว่างบุคคลหรือทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า กรณีตามกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่จำกัดเฉพาะทายาทโดยธรรมเท่านั้น ไม่รวมถึงคู่สมรสซึ่งเป็นการจำกัดขอบเขตมากเกินไป เนื่องจากแม้คู่สมรสจะได้รับส่วนแบ่งมรดกในสัดส่วนที่มากกว่าทายาทโดยธรรม แต่หลักการดังกล่าวก็มีที่มาจากแนวคิดของการแบ่งสินสมรสที่คู่สมรสที่อยู่ร่วมกันต่างช่วยกันทำมาหาได้ คู่สมรสจึงควรมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินของกันและกัน และถึงแม้เป็นเรื่องปกติที่คู่สมรสต้องช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันอยู่แล้ว แต่หากมองอีกมุมหนึ่ง หากคู่สมรสของเจ้ามรดกนั้นได้ใช้ทรัพย์สินส่วนของตนในการช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกมากกว่าการช่วยเหลือดูแลตามปกติโดยที่ทายาทโดยธรรมไม่ได้มีส่วนช่วยเหลือใด ๆ กรณีนี้จึงอาจไม่เป็นธรรมต่อคู่สมรสเท่าใดนัก

(2) เงื่อนไขในการร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษนั้น ควรจำกัดเฉพาะกรณีที่ไม่มีข้อตกลงในระหว่างทายาทร่วมในเรื่องส่วนแบ่งมรดกพิเศษ หรือทายาทผู้ให้ความช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษนี้ไม่ได้เป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำภายใต้สัญญาอันมีค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมนี้ และต้องไม่ใช่กรณีที่ทายาทผู้ให้ความช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษสามารถเรียกค่าตอบแทนจากการกระทำดังกล่าวได้ตามกฎหมายอื่น ตามกฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (Attorney Kim Sang-ho, 2022) และกฎหมายแพ่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งจะเป็นการจำกัดขอบเขตในการใช้สิทธิ หากไม่จำกัดขอบเขตการใช้สิทธิดังกล่าว อาจทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการได้รับการชดเชยในทางกฎหมาย และอาจก่อให้เกิดความสับสนในการบังคับใช้ได้ เช่น สิทธิในการเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือค่าตอบแทนตามหลักสัญญา เป็นต้น

(3) ขอบเขตของการอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษในการร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษนั้น ควรมีการวางขอบเขตอย่างกว้าง ๆ เช่น กฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ได้มีการยกตัวอย่างการให้ความช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษ อาทิ การให้ที่พักอาศัยแก่เจ้ามรดก หรือการดูแลรักษาพยาบาลเจ้ามรดก เป็นเวลานาน หรือโดยการบำรุงรักษา หรือเพิ่มมูลค่าให้แก่กองมรดกของเจ้ามรดก (Attorney Kim Sang-ho, 2022) ส่วนกฎหมายแพ่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกำหนดให้เป็นการจัดการงานในครัวเรือนหรือกิจการของเจ้ามรดก รวมถึงการให้ความช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกเป็นระยะเวลา

เป็นต้น เพื่อประโยชน์ของผู้ที่ต้องการการดูแล ด้วยการดูแลเจ้ามรดกที่บ้าน หรือให้อยู่ในความดูแลของผู้มีความเชี่ยวชาญตามวิชาชีพ ดังนั้น เพียงแค่ทายาทอยู่อาศัยกับเจ้ามรดกก็เข้าเงื่อนไขของการดูแลตามมาตรานี้ได้ ในอีกแง่หนึ่ง ก็เพื่อความปลอดภัยของบุคคลที่ต้องการการดูแลในกรณีที่จำเป็นต้องความช่วยเหลือกะทันหัน (Lawyer Christiane Winckelmann, 2021) ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสในการให้ศาลใช้ดุลพินิจได้มากขึ้นว่า พฤติการณ์แบบใดจะถือเป็นการให้ความช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษตามที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งบทบัญญัติดังกล่าวยังสามารถปรับใช้ได้ทุกยุคสมัย เนื่องจากในแต่ละยุคสมัยการให้ความช่วยเหลือดูแลอาจมีความแตกต่างกันไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลง และบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การที่วางขอบเขตอย่างกว้างเช่นนี้ที่เปิดโอกาสให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้มากขึ้น ก็อาจส่งผลเสียได้ในบางกรณี เนื่องจากไม่ได้มีมาตรฐานอย่างแน่ชัด ผู้พิพากษาซึ่งเป็นบุคคลที่ต้องใช้เหตุผลประกอบการใช้ดุลพินิจของแต่ละคน ซึ่งประสบการณ์และมุมมองของแต่ละบุคคลย่อมไม่เหมือนกัน ดังนั้น คำว่า “พิเศษ” สำหรับคนหนึ่งอาจเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับอีกคนก็ได้ การเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการตีความอย่างกว้างเกินไปจึงอาจทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายได้

(4) สัดส่วนของส่วนแบ่งมรดกพิเศษ ควรกำหนดให้อำนาจศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงระยะเวลา วิธี สัดส่วนของส่วนแบ่ง มูลค่าของกองมรดก และพฤติการณ์อื่นใดประกอบกัน ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่กฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (มาตรา 1008-2) และกฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่น (มาตรา 904-2) ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางประกอบการพิจารณาของศาล ได้แก่

- (1) มูลค่าทรัพย์สินที่เจ้ามรดกมีอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย
- (2) ระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกของทายาท
- (3) วิธีการช่วยเหลือดูแลเจ้ามรดกของทายาท
- (4) จำนวนทายาทรวมของเจ้ามรดก
- (5) สัดส่วนที่ใช้ในการคำนวณ
- (6) พฤติการณ์อื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นความถึงความเป็นพิเศษของการช่วยเหลือดูแลของทายาท เช่น เจ้ามรดกมีทายาททั้งหมด 4 คน แต่กลับมีทายาทเพียงคนเดียวที่ให้ความช่วยเหลือดูแลมาโดยตลอดเป็นระยะเวลานาน เป็นต้น

2.2 ปัญหาเรื่องผลกระทบต่อหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่ง

ในกรณีที่เจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ให้ผู้รับพินัยกรรม แนวความคิดของหลักกฎหมายว่าด้วยส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษจะไม่มีประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณา จึงไม่ได้ขัดแย้งกับหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่งซึ่งเป็นหลักการสำคัญทางนิติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมแสดงเจตนายกทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกตามกฎหมายแต่บางส่วน โดยไม่ได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ อันอาจสันนิษฐานได้ว่า เจ้ามรดกไม่ได้ประสงค์ที่จะ

แบ่งปันส่วนแบ่งมรดกให้แก่ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษมากกว่าทายาทร่วมคนอื่นตามพินัยกรรม แนวความคิดของหลักกฎหมายว่าด้วยส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษนี้จึงอาจขัดแย้งกับแนวความคิดของหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่ง ซึ่งเจ้ามรดกมีเสรีภาพอย่างบริบูรณ์ในการที่จะจำหน่ายทรัพย์สินของตน

จากการศึกษาวิจัยประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี กฎหมายแพ่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และกฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่น พบว่ามีการบัญญัติหลักการกันส่วนมรดกให้แก่ทายาทโดยธรรม กล่าวคือ หากผู้ทำพินัยกรรมแสดงเจตนายกทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้รับพินัยกรรมทั้งหมดในพินัยกรรม ทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิได้รับมรดกตามกฎหมายมีสิทธิร้องขอกันส่วนแบ่งมรดกจากทรัพย์สินมรดกได้ และมีการบัญญัติหลักการให้คำนวณส่วนแบ่งทรัพย์สินที่ทายาทโดยธรรมคนหนึ่งคนใดได้รับจากเจ้ามรดก ก่อนที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายรวมเข้ากับส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทคนดังกล่าวมีสิทธิได้รับตามกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้การบังคับใช้หลักกฎหมายว่าด้วยส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ ที่มีแนวความคิดที่ขัดแย้งกับแนวความคิดของหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่งนั้น สามารถใช้บังคับร่วมกันได้อย่างเหมาะสมและเป็นระบบ เนื่องจากหากไม่ได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด และทายาทโดยธรรมร้องขอ ทรัพย์สินมรดกจะถูกกันส่วนไว้ให้แก่ทายาทโดยธรรมตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนด ทำให้กองมรดกยังคงเหลือทรัพย์สินมรดกที่จะสามารถนำมาแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรมต่อไป ทำให้หลักกฎหมายว่าด้วยส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษยังสามารถบังคับใช้ได้

นอกจากนี้ การกำหนดส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษเป็นเพียงสิทธิเรียกร้องเท่านั้น ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี กฎหมายแพ่งของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และกฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่น ยังคงยอมรับและให้ความสำคัญกับหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่งอยู่ ทั้งนี้ หากทายาทโดยธรรมไม่ได้ใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าว ทรัพย์สินมรดกของผู้ทำพินัยกรรมก็ยังคงตกแก่ผู้รับพินัยกรรมตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรม ซึ่งเป็นการคงไว้ซึ่งหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่งที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคลในการกำหนดการจัดการทรัพย์สินของตนเอง

อีกทั้ง หากเจ้ามรดกจะแสดงเจตนาโดยกำหนดไว้ในพินัยกรรมโดยแจ้งชัดว่าไม่ประสงค์ให้ทายาทผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษได้รับการชดเชยจากกองมรดกก็ย่อมทำได้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า หลักกฎหมายว่าด้วยส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่กองมรดกเป็นพิเศษ อาจนำมาปรับใช้ได้โดยไม่ขัดแย้งกับหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่งได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในปัจจุบัน ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษนี้ อีกทั้งบทบัญญัติที่มีอยู่ก็ไม่เปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจตีความและปรับใช้กฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมที่อุทิศชีวิตและทรัพย์สินตนเองมากกว่าทายาทคนอื่น ๆ จึงเกิดความไม่เป็นธรรมในระหว่างทายาท ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ลักษณะ 2 หมวด 3 เรื่องการแบ่งส่วนมรดกของทายาทโดยธรรมในลำดับชั้นต่าง ๆ โดยการนำ “หลักการส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษ” ซึ่งมีหลักการสำคัญในการให้สิทธิทายาทโดยธรรมในการร้องขอส่วนแบ่งมรดกจากการที่ทายาทคนดังกล่าวได้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษ มากกว่าทายาทคนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในระหว่างทายาท และเพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายหรือการเสียโอกาสบางประการของทายาทคนดังกล่าวของต่างประเทศมาปรับบังคับใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย

2. การนำหลักการส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษมาบังคับใช้ ควรมีการกำหนดขอบเขตและจำกัดความของทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งมรดกพิเศษ เพื่อจำกัดขอบเขตผู้มีสิทธิเรียกร้องไม่ให้กว้างจนเกินควร และไม่ควรมีจำกัดสิทธิของคู่สมรสในการร้องขอส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม

3. การนำหลักการส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษมาบังคับใช้ ควรมีการกำหนดเงื่อนไขในการใช้สิทธิร้องขอส่วนแบ่งพิเศษ โดยจำกัดเฉพาะกรณีที่ไม่มีข้อตกลงในระหว่างทายาทร่วมในเรื่องส่วนแบ่งมรดกกับทายาทผู้มีสิทธิร้องขอส่วนแบ่งพิเศษ และไม่ได้เป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำภายใต้สัญญาอันมีค่าตอบแทนที่เหมาะสม อีกทั้งต้องไม่ใช่กรณีที่ทายาทผู้ให้ความช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษสามารถเรียกร้องค่าตอบแทนจากการกระทำดังกล่าวได้ตามกฎหมายอื่น เพื่อเป็นการจำกัดขอบเขตในการใช้สิทธิ ซึ่งในบางกรณีหากไม่จำกัดขอบเขตการใช้สิทธิดังกล่าว อาจทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการได้รับการชดเชยในทางกฎหมาย และอาจก่อให้เกิดความสับสนในการบังคับใช้ได้ และต้องไม่ใช่ในกรณีที่เจ้ามรดกได้มีการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งในการทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้แก่ผู้รับพินัยกรรม เพื่อที่จะได้ไม่ขัดแย้งกับหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและหลักอิสระในทางแพ่ง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในทางแพ่ง

4. การนำหลักการส่วนแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรม ผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดูเจ้ามรดก หรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษมาบังคับใช้ ควรมีการจำกัดความของคำว่า “การอุปการะเลี้ยงดูหรือทำประโยชน์แก่มรดกเป็นพิเศษ” ให้มีขอบเขต แต่ยังคงเปิดโอกาสให้ศาลวางหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาโดยคำนึงถึงระยะเวลา วิธี สัตส่วนของส่วนแบ่ง มูลค่าของมรดก และพฤติการณ์อื่นใดที่แสดง

ให้เห็นความถึงความเป็นพิเศษของการช่วยเหลือดูแลของทายาประกอบกันในการพิจารณากำหนดส่วนแบ่งมรดกพิเศษ

เอกสารอ้างอิง

- เสนีย์ ปราโมช. (2567). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ครอบครัวมรดก (ภาคมรดก) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยพัฒน์ ธรรมชุตินันท์. (2566). ร่องรอยกฎหมายเก่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6. วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 41(1). เข้าถึงได้จาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/lawchulajournal/article/view/262897/173179>
- ชนิสานามอภิชน. (2568). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยมรดก. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณรงญา ตัญญาพัฒน์กุล. (16 เมษายน 2563). เข้าถึงได้จาก เปิดบ้านครอบครัวไทยยุคใหม่: ความหลากหลายที่ไร้กรอบจำกัด: <https://www.the101.world/thai-families-diversity-statistic/>
- พรชัย สุนทรพันธุ์. (2566). คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง. (2482). ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉะบับหลวงตรา 3 ดวง เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.
- ศศิภา พฤษภาจันท์. (2560). สำนักกฎหมายบ้านเมืองสมัยใหม่: ข้อความคิดว่าด้วยกฎหมายในทรรศนะของ K. Hans และ H.L.A. Hart และข้อวิจารณ์. เข้าถึงได้จาก วิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2017/TU_2017_5701032020_7749_8277.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2475). 131 ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ตอน 1 บันทึกของกรมร่างกฎหมายที่ 30/231. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- หลวงสุทธินาถนฤพุฒิ. (2516). คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.
- Attorney Kim Sang-ho. (2022, June 12). Contribution_Calculation of Inheritance share of a person who has specially supported or made a special contribution to the deceased. Retrieved from https://blog.naver.com/lawyer_ksh2/222769332114
- Lawyer Christiane Winckelmann. (2021, September 21). Erbrechtliche Ausgleichspflicht Bei Besonderen Leistungen. Retrieved from <https://www.winckelmannrae.de/vitaartikel/2021-09-21-erbrechtliche-ausgleichspflicht-bei-besonderen-leistungen.pdf>